

Galia Symeonowa-Konach

Polsko-bułgarska i bułgarsko-polska komunikacja kulturowa w kontekście zmian ustrojowych i globalizacji : obecna, nieznana, nieodkryta

Postscriptum Polonistyczne nr 2(12), 19-29

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GALIA SYMEONOWA-KONACH
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Poznań

Polsko-bułgarska i bułgarsko-polska
komunikacja kulturowa
w kontekście zmian ustrojowych i globalizacji.
Obecna, nieznaną, nieodkryta

Współczesne procesy globalne i ich intensyfikacja w ostatnich dziesięcioleciach skutkują wzmożonym zainteresowaniem komunikacją międzykulturową. Popularność oraz dyskusje dotyczące współczesnych form komunikowania zawdzięczamy między innymi olbrzymiemu skokowi technologicznemu, zmianom w sposobach przekazywania informacji i artefaktów oraz w prowadzeniu życia gospodarczego. Globalizacja, sprzyjająca kontaktom interpersonalnym, częste zmiany środowiska społecznego i kulturowego w wyniku rewolucji migracyjnej, odsłoniły szereg problemów związanych z przekazem „komunikatów” i interpretacją obcych kodów kulturowych. Jednym z często występujących zjawisk są większe trudności w porozumiewaniu się z ludźmi różnych kultur i rozumienie ich reakcji. Odrębność kulturowa posiada wiele wyznaczników, obecna jest w różnorodnych dyskursach, prezentowanych przez przedstawicieli odmiennych kultur, poczynając od form indywidualnych i nieformalnych (relacje interpersonalne), zinstytucjonalizowanych (organy państwowe) po systemy znaczeniowe, utrwalone w sztuce (literatura, sztuki plastyczne, teatr, wystawy). Współczesne możliwości generowania przepływu informacji w ludzkim świecie opisywane są w kategorii *społeczeństwa sieci* (Castells 2007, 30–38): „Konwencjonalna komunikacja interpersonalna, tak jak i współpraca kulturowa, zakładają posiadanie, poza umiejętnościami nawiązywania kontaktów społecznych, pewnego

wspólnego przekazu (...) do osiągnięcia wzajemnego porozumienia” (Sitaram, Cogdell 1976, 25–27).

Polskę i Bułgarię łączą stare historyczne stosunki kulturalne, zdefiniowane i rozwijane instytucjonalnie w różnych sferach życia społecznego jeszcze na początku XX wieku przez znaczne grono przedstawicieli nauki i kultury obu krajów. Po 1989 roku transformacje polityczne i gospodarcze spowodowały wyraźne zmiany w komunikacji międzykulturowej oraz w formach promocji polskiej czy bułgarskiej kultury. Literatura najwcześniej „zareagowała” na nowe zjawiska społeczne, ponieważ właśnie tekst literacki w ostatnich dekadach zyskał status jednego z ważniejszych instrumentów poznania świata. Polscy i bułgarscy autorzy „generacji nieoczekiwanej” (Симеонова-Конях 2011, 252–253) w swoich utworach zdradzają zaniepokojenie kryzysem cywilizacji ponowoczesnej i traumatycznej egzystencji współczesnego człowieka. Kwestie transformacji polityczno-gospodarczej, etnicznej, tożsamości kulturowej i plciowej – to emanacja poszukiwań autorskich i różnorodnych dyskursów literackich i kulturowych, które tworzą nowe znaczenia, reprezentujące ludzki świat.

Dzisiejsza koncepcja *totalnej* polityki kulturalnej wtłacza do zagadnień reprezentacji władzy wszystkie instytucje społeczne oraz dziedziny życia społecznego, związane z religią, mediami, rozrywką, dziedzictwem, a w naszych czasach – zwłaszcza kody kulturowe czy popkulturę. Podobne ujęcie tej kwestii oznacza zerwanie z interpretacją polityki w kategoriach relacji rządzący-rządzeni, na rzecz całościowego pojmowania społeczeństwa w aspekcie kulturowym i politycznym. Współpraca kulturalna stanowi pewnego rodzaju katalizator polityki zagranicznej państwa: podtrzymuje stare związki historyczne, etniczne, regionalne, symbolizuje osiągnięte sukcesy, rekompensuje negatywne relacje oraz jest pośrednim narzędziem uzyskania pogłębienia czy przełomu w stosunkach dwustronnych.

Przede wszystkim demokratyzacja stosunków międzynarodowych i społecznych, procesy migracyjne zapewniły włączenie kwestii kulturowych do oficjalnej polityki zagranicznej państw. To z kolei doprowadziło do stworzenia modelowych rozwiązań na obszarze współpracy kulturalnej, między innymi poprzez zdefiniowanie takich pojęć, jak dyplomacja publiczna, dyplomacja kulturalna czy *soft power* (Sitaram, Cogdell 1976, 38).

Formy i treści przekazu informacji w dyplomacji publicznej uwarunkowane są określeniem misji oraz priorytetowych celów polityki zagranicznej danego kraju. Środki stosowane przy kreowaniu komunikacji kulturowej, w pewnym sensie podobne są do metod kampanii wyborczych lub rekla-

mowych, ponieważ państwa – tak samo jak duże podmioty gospodarcze czy korporacje – funkcjonują obecnie w warunkach wielkiej konkurencji. Podstawowym zadaniem na szczeblu instytucjonalnym staje się zatem wyodrębnienie głównego zestawu przekazów, symboli, obrazów i logo, który odpowiada zamierzonemu wizerunkowi państwa. Bardzo często w praktyce stosowane są modele *brandingu* w celu promocji wizerunku kraju, można też zaobserwować zjawisko konwergencji dyplomacji publicznej i *public relations*, jeśli chodzi o techniki organizacji kampanii reklamowych.

Podstawowym zadaniem dyplomacji publicznej jest kreowanie i utrzymywanie długotrwałych stosunków z kluczowymi przedstawicielami środowisk naukowych, twórczych, politycznych i biznesowych danego kraju, którzy mogą wywierać wpływ i w pewnym sensie kształtować miejscową opinię publiczną. Do tego typu dyplomacji należą przede wszystkim organizacja wymiany naukowej, system stypendiów, seminariów i staży oraz konferencji, które najlepiej służą nawiązywaniu i rozwijaniu kontaktów.

Koncepcja dyplomacji publicznej jest powiązana z teorią *marki kraju* (*national brand*). Istotą takiego ujęcia międzynarodowej komunikacji kulturalnej jest wypracowanie jednolitej narracji o państwie i narodzie, która jednocześnie staje się integralną częścią polityki zewnętrznej. *National branding* to syntetyczne ujęcie wielopoziomowego przekazu informacji i promocji kultury narodowej, koncentrujące się wokół jednego wydarzenia, postaci czy artefaktu, dostosowane do potrzeb i kontekstu kulturowego obcego państwa i obywateli.

Powszechna hegemonia mechanizmów wolnorynkowych, oczywiście, dotknęła też obszaru kultury. Na Zachodzie sprzyjanie rozwojowi kultury i sztuki w warunkach gospodarki rynkowej realizuje się w dwóch podstawowych formach: poprzez instytucje finansowane komercyjnie, które działają w oparciu o reguły rynku lub instytucje utrzymujące się ze świadczeń publicznych (Bendixen 2001, 16–21). Nowoczesne państwa wykorzystują potencjał kulturowy w sposób charakterystyczny dla dóbr materialnych, kierując się prawami ekonomii. Zjawisko *utowarowienia* kultury narodowej, powszechnie kojarzone z liberalną gospodarką, dotyczy bezpośrednio także turystyki kulturowej i powiązanych z nią muzeów, zabytków dziedzictwa materialnego i niematerialnego, galerii, jak i niektórych form sztuki wysokiej. Oddziaływanie polityki kulturalnej, rozumianej w szerszym kontekście, widoczne są zarówno we wszystkich płaszczyznach życia publicznego, jak i w relacjach społecznych.

Pierwszy raz cele i priorytety polskiej dyplomacji kulturalnej zostały wyartykułowane w dokumencie programowym *Zagraniczna polityka kulturalna i jej*

priorytety na lata 2001–2003. Wyznaczone w niej działania ujęte są w dwie podstawowe kategorie: bezpośrednie i pośrednie. Do pierwszej grupy zaliczono działania mające na celu pobudzenie zainteresowania współczesną Polską, ułatwienie dostępu do narodowego dziedzictwa oraz tworzenie pozytywnego wizerunku kraju na płaszczyźnie międzynarodowej. Za cel pośredni obrano obiektywizację odbioru Polski za granicą, szczególnie w państwach priorytetowych dla polskiej polityki: partnerach z Unii Europejskiej, państwach Partnerstwa Wschodniego oraz krajach azjatyckich (zwłaszcza w Chińskiej Republice Ludowej).

Samodzielną instytucją rządową, której głównym celem statutowym jest promocja kultury polskiej i zarządzanie współpracą kulturalną z innymi krajami jest utworzony w 2000 roku Instytut Adama Mickiewicza. Wśród podstawowych działań tej jednostki warto wymienić tworzenie materiałów informacyjnych, ich udostępnianie za granicą oraz tworzenie i aktualizowanie zintegrowanego systemu informacji o kulturze polskiej w przestrzeni internetowej. Instytut ma za zadanie usprawnienie międzyresortowej współpracy w zakresie dyplomacji kulturalnej i budowy wizerunku kraju. Znaczącą instytucją w kreowaniu międzynarodowej współpracy kulturalnej jest także Międzynarodowe Centrum Kultury z siedzibą w Krakowie, które prowadzi swoją działalność od 1991 roku. Celem Centrum jest przede wszystkim przybliżanie osiągnięć polskiej nauki i kultury, ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego.

Z kolei w bułgarskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych, aby móc odpowiedzieć nowym wyzwaniom promocyjnym, utworzono Dyplomatyczny Instytut Kultury (2008), którego cele odzwierciedlają nowe trendy w dyplomacji, rolę kultury w europejskiej polityce jako formę *brandingu*, jak i mechanizmy działania szeroko rozumianej polityki kulturalnej w stosunkach dwustronnych. Nowo powstały program określa sposoby promocji kraju, jest nastawiony zwłaszcza na popularyzację dziedzictwa kulturowego poprzez zaprezentowanie bogatych archeologicznych zasobów starożytnych pozostałych po cywilizacjach zamieszkujących kiedyś ziemie bułgarskie.

Kultura polska, szczególnie w poprzedniej epoce, była bardzo popularna w Bułgarii, a Instytut Kultury Polskiej należał do tych instytucji zagranicznych działających na terenie kraju, które niosły więcej otwartości na świat. Wymiana kulturalna we wspomnianym okresie była bardzo intensywna i na najwyższym poziomie twórczym i intelektualnym. Tutaj chciałabym wspomnieć o pewnym już zapomnianym wydarzeniu, obrazującym powyższe stwierdzenie. Poczynając od lat 60., festiwal *Warszawska jesień* był jedynym

forum za żelazną kurtyną, na którym twórcy mogli bez cenzury zaprezentować awangardową sztukę muzyczną. Forma festiwalu, jak i jego podstawowe założenia, zakładały umożliwienie spotkań między artystami Wschodu i Zachodu oraz swobodę wypowiedzi twórczej muzyków z tzw. obozu socjalistycznego. Dziś mało kto pamięta fakt, że najwybitniejsi kompozytorzy i wykonawcy bułgarscy drugiej połowy XX wieku korzystali z forum festiwalu, aby zaprezentować swoje artystyczne poszukiwania, co wtedy nie zawsze było łatwe w Bułgarii. W tym kontekście można wymienić nazwiska Konstantina Iliewa, Łazara Nikołowa, Wasyla Kazandzijewa, Georgija Tutewa, Symeona Pironkowa, Krasymira Kiurkczijskiego, Iwana Spasowa, występy zespołu muzyki kameralnej „Sofijski solisti”, kwartetu „Dimow” i wielu innych. Właśnie na tym festiwalu pierwszy raz zostały wykonane przed publicznością niektóre z najważniejszych utworów współczesnej bułgarskiej muzyki klasycznej, takie jak *Divertimento Concertante* Łazara Nikołowa, *Tempi Ritbmizati* Georgija Tutewa, *Symfonia tembrów* Wasyla Kazandzijewa, *Ruchy* Symeona Pironkowa. W roku 1968 na Festiwalu odbył się znakomity koncert, na którym przy wielkim zainteresowaniu publiczności zostały wykonane wspomniane dzieła muzyczne przez zespół „Sofijski solisti” pod dyrekcją Wasyla Kazandzijewa. Premiera ta stała się jednym z wydarzeń festiwalu i zyskała uznanie Witolda Lutosławskiego.

Tradycyjnie, Instytuty Kultury Polskiej (dziś: Instytut Polski) i Bułgarskiej działające w stolicach obu krajów mają status ważnych instytucji państwowych i katalizatorów współpracy kulturalnej. Główna działalność promocyjna wspomnianych ośrodków skupia się na literaturze, nauce, teatrze oraz kinie.

Polska literatura współczesna cieszy się zainteresowaniem wśród bułgarskich tłumaczy. Przy wsparciu Instytutu Polskiego w Sofii zostały wydane najciekawsze pozycje książkowe, które ukazały się w Polsce po roku 1989. W dziedzinie przekładu współczesnej literatury pięknej prym wiedzie twórczość Olgi Tokarczuk. W ciągu dziesięciu lat na język bułgarski przetłumaczono pięć utworów tej autorki: *Dom dzienny, dom nocny* (2005), *Gra na wielu bębenkach* (2006), *Prawiek i inne czasy*, *Ostatnie historie* (2008), *Bieguni* (2009). Na drugim miejscu znalazły się utwory Andrzeja Stasiuka – ukazały się zbiory opowiadań *Dziennic* (2013), *Galicyskie historie* (samodzielne bułgarskie wydanie bez udziału Instytutu Polskiego, 2010), *Jadąc do Babadag* (2008). Czytelnicy bułgarscy mogli przeczytać niektóre powieści innych współczesnych autorów polskich, między innymi Jerzego Pilcha (*Narty Ojca Świętego* i *Miasto utrapienia*) czy Pawła Huellego (*Mercedes-Benz; Z listów do Hrabala*). Instytut

Polski wspierał publikacje utworów znanych polskich pisarzy, takich jak: Czesław Miłosz, Tadeusz Różewicz i Zbigniew Herbert.

Z okazji roku jubileuszowego poświęconego Czesławowi Miłoszowi bułgarscy czytelnicy pierwszy raz mogli poznać znakomite dzieła tego autora: *Rodzinną Europę* (2012), *Na brzegu rzeki. Wiersze i poematy wybrane, Dolinę Isy* oraz *Zniewolony umysł* (2011). W przeszłości niektóre sztuki Różewicza były wystawiane w Bułgarii i cieszyły się wielkim powodzeniem, ponadto w roku 2011 pod tytułem *Piesi* ukazały się wybrane dzieła pisarza. Cztery lata wcześniej miłośnicy poezji Zbigniewa Herberta mogli przeczytać w języku bułgarskim wiersze z książki poetyckiej *Martwa natura z wędzidłm*. W tym okresie przy wsparciu Instytutu wydano jeszcze *Podróże z Herodotem* Ryszarda Kapuścińskiego oraz zbiory: *Antologię nowej poezji polskiej* oraz *Żubra, nyd্রে, pania. Antologię literatury polskiej od Średniowiecza do Oświecenia*. Wznowione zostało wydanie *Sonetów krymskich* Adama Mickiewicza w tłumaczeniu klasyków bułgarskich, m.in.: Iwana Wazowa, Dory Gabe, Kirila Christowa, Stojana Bakardziejewa, Ludmiła Stojanowa. Ważne pozycje w kontekście współpracy naukowej i możliwości pozyskiwania grantów europejskich stanowią polsko-bułgarskie zbiory naukowe poświęcone głównie literaturze postmodernistycznej, np. *Napisać kobietę... Dyskusje bułgarsko-polskie w latach transformacji*. Jest to książka dwujęzyczna, wydana przez Ośrodek Wydawniczy „Bojan Penew” (Sofia, 2009) pod redakcją Magdy Karabelowej (BAN, Instytut Literatury) i Anny Nasilowskiej (PAN, Instytut Badań Literackich). W roku 2004, w wyniku współpracy Instytutu Badań Literackich PAN i Instytutu Literatury BAN pojawił się dwujęzyczny zbiór prac naukowych, ze strony polskiej pod redakcją Ryszarda Nycza. Bardzo ważną inicjatywą Uniwersytetu Sofijskiego im. Klimenta Ochrydzkiego było wydanie *Jubileuszowego zbioru poświęconego 60. rocznicy urodzin profesorów Krassimira Stanczewa (Bułgaria) i Aleksandra Naumowa (Polska)*, obecnie pracujących na uniwersytetach włoskich w Rzymie i Wenecji. Dorobek naukowy tych zasłużonych naukowców w dziedzinie starobułgarystyki i paleoslawistyki jest znany i ceniony na świecie.

Dziewięćdziesiąt rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych między Bułgarią a Polską odnotowano w Sofii dwiema książkami nawiązującymi do działalności Tadeusza Grabowskiego: *Ankieta bułgarska w sprawie polskiej (1915–1916)* oraz *Tadeusz Grabowski – wysłannik odradzającej się Polski* (2011). W ostatnim dziesięcioleciu zostały wydane w języku bułgarskim indywidualne opracowania naukowe: Zdzisława Krasnodębskiego *Postmodernistyczne rozterki kultury*, Edwarda Możejki *Realizm socjalistyczny. Teoria. Rozwój. Upadek*,

Ryszarda Nycza *Tekstony świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze* i inne. Z oferty literatury historycznej preferowane były książki dotyczące historii Bułgarii, m.in.: *Władystaw III Warneńczyk na Bałkanach (1443–1444)*, autorstwa Mieczysława Bielskiego (2006). Warto wymienić dwie ciekawe pozycje w języku bułgarskim – pracę zbiorową polskich i bułgarskich uczonych historyków pod redakcją Agopa Garabediana, jak również interesujące wspomnienia znanego bułgarskiego tłumacza Bożka Bożkowa *Om Гомулка до Квашиневски и от Живков до Първанов. Спомени на преводача*.

Instytut Polski w Sofii jest inicjatorem rozmaitych imprez promujących teatr polski. W roku 2011 bułgarskim widzom pokazano dwie inscenizacje polskich sztuk współczesnych: *Testosteronu* Andrzeja Saramonowicza w reżyserii Plamena Panewa w Teatrze Narodowym w Sofii i *Tiramisu* Joanny Owsianko, pod kierownictwem artystycznym Rosicy Obreszkowej w Teatrze Akademickim przy Akademii Teatralnej i Filmowej w Sofii. Z okazji Roku Marii Skłodowskiej-Curie miała miejsce premiera spektaklu *Requiem na temat najpiękniejszej przygody w historii człowieczeństwa* w wykonaniu Studenckiego Teatru-Laboratorium Alma Alter przy Uniwersytecie Sofijskim.

Projekt literacki *Współczesny dramat polski* powstał w Instytucie Polskim i najpierw został zaprezentowany przez polskiego krytyka teatralnego Romana Pawłowskiego w Teatrze Dramatycznym w Płowdiwie. Bardzo popularną formę współpracy ludzi teatru stanowią wizyty studyjne – Instytut Polski, podtrzymując tradycje, zapewnił uczestnictwo bułgarskich dramaturgów w pierwszej edycji festiwalu „Targi Nowej Dramaturgii i Sztuki” w Radomiu w 2007 roku. W ramach Dni Kultury Polskiej z okazji Roku Zbigniewa Herberta w Płowdiwie został pokazany spektakl taneczny *Alchemik Halucynacji* w wykonaniu Teatru Okazjonalnego z Gdańska, na podstawie wierszy z cyklu *Pan Cogito*. Instytut brał udział w Międzynarodowym Festiwalu Teatralnym „Światowe Forum Sztuki *Ku Gwiazdom*” w Warnie w 2011 roku. Na Międzynarodowym Festiwalu Lalkowym i Teatralnym ze strony polskiej uczestniczyły Teatry Lalkowe z Poznania i Opola.

Z inicjatyw europejskich należy wspomnieć współpracę Instytutu Polskiego z instytucjami bułgarskimi w ramach Nocy Muzeów w Sofii, projekcję filmu dokumentalnego poświęconego Magdalenie Abakanowicz *Nierozpoznani* w Narodowej Galerii Sztuki Zagranicznej oraz kilka imprez w plenerze miejskim podczas Europejskiego Dnia Języków (2011). Miłośnicy Zbigniewa Cybulskiego mogli zobaczyć z okazji roku Cybulskiego retrospektywny przegląd filmów z udziałem aktora. Inne prezentacje sztuki filmowej ostatnich lat były związane z Międzynarodowym Festiwalem

Filmu Górskiego w Bansku, na którym pokazano osiem polskich filmów dokumentalnych¹.

Bułgarski Instytut Kultury w Warszawie istnieje od lat 40. XX wieku i ma też swój wielki wkład w procesy polsko-bułgarskiej komunikacji międzykulturowej, szczególnie w poprzedniej epoce. Publikacje literackie stanowią nieodzowną część promocji kultury narodowej i dyplomacji publicznej. Trzeba jednak podkreślić, że w ostatnich dwóch dziesięcioleciach wydawanie bułgarskiej literatury w Polsce stało się bardziej dziełem indywidualnym poszczególnych osób, z powodu braku jednolitej polityki wspierania kultury bułgarskiej za granicą i płynnego finansowania ze strony instytucji państwowych. Nawet jeżeli w drugiej połowie minionego wieku z Bułgarii wywodzili się wybitni intelektualiści i twórcy, cieszący się dziś światową sławą, tacy jak: Julija Krystewa (Julia Kristeva), Cwetan Todorow (Tzvetan Todorov), Petar Uwaliew (Petar Uvaliev), Christo Jawaszew (Christo Javacheff), Asen Ignatow (Asen Ignatov), Atanas Sławow (Atanas Slavov), to mieli oni nieznaczący wpływ na kulturę w samej Bułgarii. Po roku 1989 bułgarska literatura uległa tak głębokim przeobrażeniom, że nawet dla tych, którzy śledzili jej rozwój, stała się *terra incognita*. Po upadku komunizmu, choćby ze względów czysto instytucjonalnych, wrota gildii literackiej stanęły otworem i weszło nowe pokolenie twórców. Ta sytuacja wymagała podjęcia próby przybliżenia najnowszej literatury bułgarskiej i polskiemu czytelnikowi.

Pierwsza znacząca antologia prozy bułgarskiej z przełomu XX i XXI wieku ukazała się w 2007 roku pod tytułem *Człowiek o wielu imionach* (idea, wybór i redakcja Galia Symeonowa-Konach). Pojawiła się ona po bardzo długiej przerwie, prawie po 25 latach od ostatniej publikacji tego rodzaju. Książka została życzliwie przyjęta, o czym świadczą dobre recenzje i fakt, że jest jedną z podstawowych pozycji dydaktycznych na uniwersytetach polskich w zakresie slawistyki i bułgarystyki (Iwasiów 2008, 113–116). Po 1989 roku, jak już wspominałam, powstała luka w prezentacji autorów najnowszej literatury bułgarskiej w Polsce i przez pewien czas tak samo było z najnowszą literaturą polską w Bułgarii. Bez wątpienia bułgarska i polska literatura współczesna bardzo pomogły w zrozumieniu nowych zjawisk w kulturze, literaturze i społeczeństwach obu krajów w okresie transformacji ustrojowej oraz znaczących zmian społecznych i technologicznych. Wydania literackie z zakresu literatury postmodernistycznej przybliżyły problemy i zmiany w mentalności Bułgarów i Polaków młodemu pokoleniu, dziś mają swój

¹ Oprac. na podstawie programów Instytutu Polskiego w Sofii.

wkład w odbudowę starych więzi polsko-bułgarskich w zakresie komunikacji międzykulturowej.

Wspomniana antologia, prezentująca twórczość dziewięciu bułgarskich autorów, zasługuje na więcej uwagi, ponieważ w pewnym sensie przedstawia modelowe rozwiązanie podobnych projektów wydawniczych, kładąc nacisk na trzy podstawowe cele. Po pierwsze *Człowiek o wielu imionach* powstał z myślą o zaprezentowaniu twórczości nowych prozaików bułgarskich z epoki ponowoczesnej, po drugie wypełnia częściowo luki w komunikacji międzyliterackiej i międzykulturowej krajów w zmienionych warunkach społecznych, politycznych i kulturowych po roku 1989. Oprócz tego, podobne próby prezentacji form antologicznych stwarzają możliwość realizacji dla młodych tłumaczy, którym trudno „przebić” się na rynku wydawniczym. W pierwszym dziesięcioleciu nowego wieku pojawiła się inna antologia bułgarskiej literatury (2002) prezentująca teksty ze starszej literatury – *Ziemscy aniołowie, niebiańscy ludzie. Anachoreci w bułgarskiej literaturze i kulturze*. Książka, pięknie wydana przez Orthdruk, powstała w Katedrze Literatury Słowiańskiej UŁ, a pomysł, wybór i opracowanie są dziełem Georgja Minczewa.

W następnych latach nowego milenium opublikowano kilka pozycji z literatury bułgarskiej, o których warto wspomnieć. Polski czytelnik mógł poznać twórczość znanego bułgarskiego poety Rumena Leonidowa. W 2007 roku ukazał się tomik poetycki *Koniec mitologii* (wybór i redakcja Galia Symeonowa-Konach) w przekładzie młodych tłumaczy, bułgarystów z Instytutu Filologii Słowiańskiej UAM. Jest to zbiór wierszy z kultowego tomiku poety z lat 90. XX wieku pod tym samym tytułem. Współczesna proza bułgarska w Polsce jest znana, przynajmniej w kręgach slawistycznych i wśród miłośników kultury bułgarskiej i bałkańskiej, dzięki twórczości Aleka Popowa, który doczekał się czterech polskich publikacji. Najpierw w Krakowie wydano dwa tomy opowiadań pisarza pt. *Droga do Syrakuz. Opowiadania niesamowite* – owoc pracy studentów bułgarystyki Uniwersytetu Jagiellońskiego (2006), później ukazały się także dwie powieści Popowa: *Misja Londyn* (2008) oraz *Psy padają* (2009). Ostatnią publikację prozy bułgarskiej zawdzięczamy również lektorom i studentom z Katedry Filologii Słowiańskiej na UMCS w Lublinie. Polski czytelnik może przeczytać znakomitą książkę *Powieść Naturalna* Georgja Gospodinowa, najbardziej znanego przedstawiciela bułgarskiej literatury postmodernistycznej. Powieść, jak i jego zbiór opowiadań *Inne opowiadania*, zostały wydane przez Oficynę Pogranicze. Mówi się, że przekład jest mostem, mostem między literaturami i kulturami, którym idą potem czytelnicy. Na pewno jest to prawda. Mimo nowych możliwości

technologicznych oraz dominacji Internetu, wydania literatury piękniej polskiej i bułgarskiej, nadal są tradycyjną formą promocji i wzajemnego poznania, mają wielkie znaczenie w procesach komunikacji kulturowej.

Analizując politykę kulturalną obu państw na tak tradycyjnym obszarze współpracy kulturalnej, jaką stanowi działalność wydawnicza, można określić nasuwające się różnice w realizacji niektórych celów dyplomacji kulturalnej. W odróżnieniu od spójnej i płynnie finansowanej polityki wydawniczej Instytutu Polskiego w Sofii, literatura bułgarska w Polsce wydawana jest przede wszystkim dzięki aktywności oraz zaangażowaniu uniwersyteckich wykładowców, Bułgarów z pochodzenia, jak również niektórych polskich bułgarystów pracujących w slawistycznych ośrodkach akademickich.

Z rozmaitych inicjatyw i w ramach kolekcji sztuki Dyplomatycznego Instytutu Kultury bułgarskiego MSZ, do tego momentu w Polsce pokazano część wystawy pt. *Starobułgarski Codex Suprasliensis z X wieku w kontekście stosunków bizantyjsko-słowiańskich*. Ekspozycja poświęcona 1150. rocznicy utworzenia alfabetu słowiańskiego została przedstawiona w Bibliotece Narodowej w Warszawie, zawiera ona dwadzieścia posterów z projektu digitalizacji Kodeksu Supraskiego sponsorowanej przez UNESCO.

Cele działań informacyjnych i promocyjnych, polskich i bułgarskich instytucji kulturalnych działających za granicą, wpisują się naturalnie w *Strategię komunikacji Funduszy Europejskich w ramach Narodowej Strategii Spójności na lata 2007–2013*, zaakceptowanej przez Komisję Europejską. Jednak rozwój społeczeństwa informacyjnego i natarcie rewolucji technologicznej stawiają przed polsko-bułgarską komunikacją kulturową wciąż nowe wyzwania. Historycznie, na przestrzeni wieków, obecna jest ona od dawna, a jednak wciąż jeszcze są miejsca nie do końca znane i odkryte dla wielu współczesnych animatorów kultury.

Literatura

- Castells M., 2007, *Spoleczeństwo sieci*, przeł. Pawluś K. i in., Warszawa: PWN.
- Sitaram K., Cogdell R., 1976, *Foundations of Intercultural Communications*, Columbus: Merill.
- Bendixen P., 2001, *Wprowadzenie do ekonomiki kultury i sztuki*, przeł. Orzechowski E. i in., Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Iwasiów I., 2008, *Bułgarska różnorodność (Człowiek o wielu imionach. Antologia prozy bułgarskiej przełomu XX i XXI wieku)*, „Pogranicza”, nr 1.
- Zagraniczna polityka kulturalna Polski i jej priorytety na lata 2001–2003*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 21 sierpnia 2001.
- Симеонова-Конах Г., 2011, *Постмодернизмът. Българският случай*, София.

[Galia Simeonova-Konah]

Polish-Bulgarian and Bulgarian-Polish Cultural Communication in the Context of Political Changes and Globalization. Present, Unknown, and Undiscovered

This study presents various perspectives on cultural communication issues, in the context of globalization and political and economic transformation in Poland and Bulgaria since the democratic revolution of the 1989. Poland and Bulgaria have old historical and cultural relations, defined and developed institutionally in different spheres of social life at the beginning of the twentieth century. Cultural cooperation is a kind of catalyst for the country's foreign policy: maintains the historical, ethnic, and regional cooperation, symbolizes the successes, compensates for the negative relations and is an indirect tool for deepening the breakthrough in bilateral relations. Nowadays, branding models are used to promote the image of countries as a tool of the public diplomacy. This article examines the dynamic role of the changes in the cross-cultural communication. The article draws on the most important cultural and scientific publications and literature to argue that building this cultural cooperation has its roots in the capability to mobilize and use culture as a resource for collaborative action between Poland and Bulgaria.

Key words: cultural communication, Poland, Bulgaria, public diplomacy, branding